

THIJS BROER & PETER KEE

CODE ROOD

HET VERHAAL
ACHTER HET
CORONABELEID

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Proloog

Hoog boven het dorp, op de beboste berghellingen van de Jakobshorn en de Schatzalp, flonkeren de lichtjes in de duisternis. Langs de Promenade haasten honderden mensen zich over de trottoirs langs wallen van smoezelige sneeuw en verlichte etalages met horloges en Zwitserse zakmessen, toegangskaarten met kleurige linten om de hals. Bij de hotels rijden dienstauto's van captains of industry en presidenten af en aan. Het is woensdagavond 22 januari 2020. Zo'n drieduizend zakenlieden, politici, wetenschappers, bestuurders van ontwikkelingsorganisaties en journalisten hebben zich verzameld in het Zwitserse bergdorp Davos voor het World Economic Forum. Deze week vinden er iedere dag tientallen sessies plaats rondom het centrale thema: duurzame ontwikkeling. De Amerikaanse president Donald Trump, de Duitse bondskanselier Angela Merkel, de Prince of Wales en WEF-oprichter Klaus Schwab houden toespraken, Greta Thunberg en Al Gore nemen deel aan paneldiscussies over de dreigende klimaatverandering. Ook het Nederlandse kabinet wil zich laten gelden op dit prestigieuze podium, met een flinke delegatie. Eerder in de week zijn de ministers Bruno Bruins voor Medische Zorg en Sigrid Kaag voor Buitenlandse Handel al ingevlogen, vandaag zijn premier Mark Rutte, minister van Financiën Wopke Hoekstra en minister van

Milieu en Wonen Stientje van Veldhoven gearriveerd. Eerdere jaren overnachtten de Nederlandse ministers in het oubollige Hotel Parsenn in het hart van het bergdorp, maar deze keer bivakkeren ze veertig kilometer verderop in het hippe skihotel Revier Mountain Lodge in het dorpje Lenzerheide, omdat de prijzen in Davos tot astronomische hoogten zijn gestegen. Ze rijden dagelijks op en neer, ruim drie kwartier met de bus. Sigrid Kaag, als oud-diplomaat gewend aan fraaie hotels als het King David in Jeruzalem, spreekt met enig misprijzen over het ‘jongerenhotel’ waar ze voor de gelegenheid geherbergd zijn, maar Mark Rutte roept: ‘Gezellig hoor!’ als journalisten hem ernaar vragen.

Vanavond in Davos gaat de gehele Nederlandse kabinetsdelegatie in gesprek met Nederlandse ondernemers over het belang van een duurzame economie. In een zaaltje in hotel Derby, waar de Nederlandse multinational DSM een reeks eigen sessies organiseert, nemen Rutte, Hoekstra, Bruins, Kaag en Van Veldhoven gezellig roezemoezend plaats op het podium, samen met koningin Máxima, speciaal pleitbezorger van inclusieve financiering voor de Verenigde Naties, en Feike Sijbesma, vertrekkend bestuursvoorzitter van DSM, die als gastheer fungeert. Terwijl Stientje van Veldhoven een verhaal afsteekt over de unieke publiek-private samenwerking in Nederland om wonen duurzamer te maken, staren Wopke Hoekstra en Sigrid Kaag stoïcijns voor zich uit. Mark Rutte zit intussen geintjes te maken met een grinnikende Feike Sijbesma. Bruno Bruins heeft er al twee dagen van bilaterale gesprekken met collega-ministers en CEO’s van grote farmaciebedrijven op zitten. Tijdens de sessie in het zaaltje van DSM moet hij zijn best doen niet in te dommelen.

Dezelfde dag hebben ambtenaren van het ministerie van

Volksgezondheid namens minister Bruins een brief aan de Tweede Kamer verstuurd over het coronavirus dat al sinds december rondwaart in de Chinese stad Wuhan, en dat doet denken aan SARS: het virus dat in 2003 in Azië om zich heen greep. De afgelopen weken zijn honderden Chinezen in korte tijd besmet met een raadselachtige, dodelijke longontsteking. Ook in Nederlandse media verschijnen al weken verontrustende berichten over de mysterieuze longziekte. Bruins zag ze voorbijkomen, in het mapje dat iedere ochtend voor hem klaarligt op het ministerie. Voor de Chinese regering is het nu ‘alle hens aan dek’, meldde de NOS half januari. *De Volkskrant*: ‘Zijn we getuige van een nieuwe killer?’

Maar Bruins vertrouwt op de sussende rapporten van zijn topambtenaren, die zich baseren op berichten van het RIVM, de World Health Organization en de Chinese autoriteiten. Op 22 januari schrijft de minister vanuit Davos aan de Kamer: ‘Er zijn sterke aanwijzingen dat de besmettingen verband houden met een markt waar levende dieren werden verkocht’, ‘Het virus lijkt niet makkelijk van mens op mens overdraagbaar’, en: ‘De kans is klein dat het virus naar Europa komt.’

Op de podia en in de wandelgangen van het World Economic Forum in Davos reppen de Nederlandse ministers met geen woord over het coronavirus, ze worden geheel in beslag genomen door hun afspraken met topondernemers en internationale collega’s, en de gezamenlijke boodschap die ze hebben afgesproken: de duurzame ontwikkelingsdoelen waarmee Nederland kan worden neergezet als ‘innovatief, ondernemend en open land met een uitstekend vestigingsklimaat’.

Terwijl Bruins, Rutte, Hoekstra, Kaag en Van Veldhoven

de volgende ochtend aan het ontbijt zitten in Revier Mountain Lodge, gezellig babbelend over de wintersport – vooral Rutte en Hoekstra zijn regelmatig in Zwitserland gaan skiën – wordt in Wuhan een zware lockdown afgekondigd: elf miljoen inwoners van de stad gaan gedwongen in quarantaine, korte tijd later gevolgd door vijftig miljoen mensen in de omringende provincie. Trein- en vliegverbindingen worden gesloten, de uitvalswegen gaan dicht. Aan de rand van de stad wordt in allerijl een noodziekenhuis van 25 000 vierkante meter gebouwd om doodzieke patiënten op te kunnenvangen.

Op hetzelfde moment dat de bewindslieden in Zwitserland aan het ontbijten zijn, gaat Hugo de Jonge, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, langs op de Da Costa-school in Rotterdam-Zuid, waar hij ooit adjunct-directeur was. Stralend gaat hij zitten op een krukje, helemaal rock-'n-roll met zijn gesoigneerde kuif, donkere pak en schoenen met Delftsblauw motief, en leest hij een schare kindertjes voor uit het prentenboek *Moppereend*. Na afloop van het bliksembezoek maakt de minister met een stralende glimlach een selfie, de kindertjes juichend op de achtergrond. Later die dag debatteert hij urenlang in de Tweede Kamer over het in de Jeugdwet opgenomen woonplaatsbeginsel, tussendoor spreekt hij met zijn ambtenaren over de strijd tegen de eenzaamheid in de verpleeghuizen. Ook voor Hugo de Jonge is corona ver weg: niet meer dan een krantenbericht uit een andere wereld.

Intussen organiseert Hans de Boer, voorzitter van werkgeversorganisatie VNO-NCW, in de Malietoren in Den Haag een speciale sessie met Nederlandse bedrijven die belangen hebben in China. Uitvoerig praten ze over de 'knelpunten'

die de corona-uitbraak in Wuhan kan opleveren voor de export naar China en de import van Chinese toeleveranciers naar Nederland. Wat betekent dat voor het zakelijk verkeer, en voor de omzet? Maar niemand aan tafel komt op de gedachte dat het virus zelf wel eens naar Nederland zou kunnen komen: daar geven de geruststellende berichten van de World Health Organization en het RIVM geen aanleiding toe.

In die onbekommerde derde week van januari hebben Bruno Bruins, Mark Rutte, Wopke Hoekstra, Sigrid Kaag, Feike Sijbesma, Hugo de Jonge en Hans de Boer geen idee wat er op hen afkomt, en hoezeer hun levens en die van alle andere Nederlanders in het komende jaar bepaald zullen worden door het virus uit Wuhan.

Achteraf kan Hans de Boer zich wel voor z'n kop slaan. *We dachten dat we goed bezig waren*, denkt hij anderhalve maand later als het virus in Nederland rondwaart en in steeds meer landen code rood wordt afgekondigd. *Maar we waren ziende blind.*

Een griepje uit China

Gewoonlijk worden de agendapunten van de minister voor Medische Zorg en Sport pas aan het eind van de wekelijkse ministerraad behandeld, als de geachte collega's al hun tas inpakken en met hun gedachten bij het weekend zijn. Maar op vrijdag 24 januari, als Bruno Bruins en de andere bewindslieden net terug zijn uit Davos, gaat het anders. Niet omdat het kabinet opeens de noodzaak inziet van krachtig optreden tegen het dreigende coronavirus uit China, maar omdat Bruno Bruins deze keer wat eerder weg moet naar Drenthe. Hij heeft toegezegd in Kamp Westerbork, waar hij jarenlang in de buurt heeft gewoond, namen van slachtoffers van de Jodenvervolging te zullen voorlezen, in een serie met andere bekendheden als Claudia de Breij, Youp van 't Hek en oud-Sinterklaas Bram van der Vlugt.

Even is nog overwogen de kwestie naar volgende week te tillen vanwege het vroegtijdige vertrek van Bruins naar Drenthe, maar zijn topambtenaren hebben hem op het hart gedrukt dat dit onderwerp toch echt deze week in de ministerraad besproken moet worden: hij moet het mandaat van het kabinet krijgen om het nieuwe coronavirus uit Wuhan te kwalificeren als ziekte van de A-categorie, het niveau van 'hoogste waakzaamheid'. Behandelend artsen zijn dan verplicht besmettingen direct te melden aan de GGD, en besmet-

te personen kunnen volgens de wet gedwongen worden tot opname, isolatie en quarantaine, om verspreiding te voorkomen. Bovendien wordt de minister voor Medische Zorg dan direct verantwoordelijk voor de bestrijdingsmaatregelen van de ziekte, die uitgevoerd moeten worden door de veiligheidsregio's en de GGD'en, de gemeentelijke gezondheidsdiensten. Zonder verdere discussie neemt het kabinet nota van het agendapunt.

Bruins is niet verbaasd over het gebrek aan belangstelling onder zijn collega's: in de veelheid van dingen die in de ministerraad passeren, is dit er één. En in het wekelijks overleg met zijn topambtenaren van de Directie Publieke Gezondheid, waar ook Jaap van Dissel, directeur van het Centrum Infectieziektebestrijding van het RIVM, geregeld aanschuift, is hem verzekerd dat Nederland goed op een mogelijke epidemie is voorbereid: er liggen scenario's klaar die zijn opgesteld tijdens de uitbraak van SARS in Azië in 2003 en de griepgolf van 2007, die voor veel mensen in Nederland vrijwel ongemerkt voorbij is gegaan.

Een jaar eerder heeft Bruins al een keer een oefening gehad op het ministerie, waarbij hij een pijltjesschema gepresenteerd kreeg dat inzichtelijk maakte hoe de crisisstructuur er bij een dreigende epidemie uit zou zien: het Outbreak Management Team van vooraanstaande virologen adviseert het Bestuurlijk Afstemmings Overleg waarin verschillende ministeries zijn vertegenwoordigd, waarna het advies aan de betreffende ministers wordt voorgelegd. Maar tot een echte pandemie zal het deze keer vast niet komen, is de stemming: het SARS-virus heeft Nederland uiteindelijk ook nooit bereikt.

Als de broodjes op tafel komen vertrekt Bruno Bruins met de dienstwagen naar Drenthe.

Dezelfde dag komt het Outbreak Management Team voor het eerst bijeen onder leiding van Jaap van Dissel, in een zaaltje in het RIVM-hoofdkwartier in Bilthoven. Ook aanwezig: secretaris Aura Timen, viroloog Marion Koopmans, intensivist Diederik Gommers, epidemioloog Jan Kluytmans, hoogleraar infectiepreventie Andreas Voss en Anja Schreijer en Sjaak de Gouw van de GGD. Het OMT adviseert het COVID-19-virus inderdaad te kwalificeren als A-ziekte, waar minister Bruins na het weekend gehoor aan geeft. Bruins volgt het advies van het OMT om geen ‘entry-screening’ op de luchthavens in te voeren: dat zou niet effectief zijn. Ook het advies dat het uitdelen van mondkapjes ‘weinig nut’ zou hebben, omdat het ‘weinig meerwaarde lijkt te hebben ten opzichte van goede hoest- en handhygiëne en het bewaren van afstand ten opzichte van zieke mensen’ neemt hij over. Bruins doet wat hij op zijn ministerie altijd heeft gedaan: goed luisteren, en zonder veel discussie aannemen wat de experts hem adviseren.

Binnen het kabinet staat Bruno Bruins bekend als een zachtmoedige, sympathieke, loyale man. In 2006, na enige jaren als bestuurder in het openbaar vervoer en als wethouder in Den Haag, steunde hij Mark Rutte in diens strijd met Rita Verdonk om het lijsttrekkerschap van de VVD. In Rutte herkende hij een politieke houding die hij zelf al jaren in de praktijk probeerde te brengen: niet gericht op confrontatie, zoals Verdonk, maar op harmonie, niet ‘uitbuigen’, maar ‘inbuigen’: voor zo’n type leider wilde hij zich graag inzetten. Bruins mobiliseerde zijn netwerk in Den Haag. En toen Rutte op het nippertje tot partijleider werd gekozen en er nog steeds ondernemers in de partij aan het mokken waren, om-

dat Rutte geen geschikte premier zou zijn, sprak Bruins hen toe tijdens een speciale sessie in het deftige Hotel Des Indes aan de Lange Voorhout.

In dezelfde weken werd hij door Rutte voorgedragen hem op te volgen als staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Helaas viel het kabinet Balkenende-II voordat hij werd beëdigd, waarna Bruins alsnog staatssecretaris mocht worden in Balkenende-III, dat na nog geen acht maanden ook ten val kwam. Na een waarnemend burgemeesterschap van Leidschendam-Voorburg en vijf jaar puinruimen als bestuursvoorzitter van het UWV werd hij in 2017 door Mark Rutte persoonlijk gevraagd als minister voor Medische Zorg en Sport: een beloning voor zijn jarenlange loyaliteit.

De eerste drie jaar van zijn ministerschap verliepen tamelijk rimpelloos – behalve toen Bruins in 2018 de woede van de medische stand en de Tweede Kamer wekte toen hij naar aanleiding van het faillissement van het Slotervaartziekenhuis opmerkte dat het niet de taak van de overheid was om zwakke ziekenhuizen overeind te houden. ‘Het ultieme doel is goede patiëntenzorg,’ verklaarde hij. ‘Het gaat niet over het bewaken van een stapel stenen.’ Die uitspraak kwam hem te staan op een motie van wantrouwen van de PvdV en de SP. Nadat hij uitvoerig zijn excuses had aangeboden voor zijn onbedoeld harteloze uitlating, leek zijn ministerschap kalmmpjes voort te kabbelen, tot de eerste maand van 2020.

Op dinsdag 28 januari dringt Thierry Baudet, leider van Forum voor Democratie, in de Tweede Kamer aan op een spoeddebat over het virus dat vanuit China ook naar Nederland dreigt over te slaan: ‘Er zijn nog geen scans op onze luchthavens, er zijn geen grenscontroles,’ stelt hij. ‘De Kamer moet

aan de bel trekken.’ Baudet oogst schamper commentaar van de VVD, de partij van Bruno Bruins, omdat de FVD-leider zich tot dan toe zelden over de zorg heeft uitgesproken: ‘Er gebeurt al van alles,’ zegt Kamerlid Hayke Veldman, ‘de minister zit erbovenop.’

Een paar dagen later zijn er al tienduizenden besmettingen in China, verspreid over meer dan dertig provincies. Maar het RIVM laat per Twitter weten wat Jaap van Dissel al verschillende keren aan Bruno Bruins heeft uitgelegd: dat mensen uit China die niet in de regio Wuhan zijn geweest, geen risicogroep vormen. ‘We zijn zeer goed voorbereid mocht het virus hier opduiken’, en: ‘De kans dat de ziekte zich hier in Nederland verspreidt is klein.’

Eind januari begint ook CDA-Kamerlid Pieter Omtzigt, die ooit in het door corona zwaar getroffen Lombardije woonde en als statisticus weet hoe snel een epidemie uit de hand kan lopen, het onbehaaglijke gevoel te krijgen dat het RIVM en het kabinet de ernst van de situatie niet inzien, alsof het gaat om zomaar een griepje uit China. Op 3 februari dringt hij met zijn fractiegenoten Joba van den Berg, Martijn van Helvert en Anne Kuik bij het kabinet aan op het stopzetten van directe vluchten tussen Nederland en China. In de weken die volgen zal hij het kabinet blijven bestoken met kritische vragen – maar de minister geeft geen gehoor.

Intussen begint ook PvdV-Kamerlid Chris Jansen, voormalig salesmanager in de telecom, zich thuis in Almere zorgen te maken. Waarom heeft de Engelse regering al wel een soort routekaart opgesteld met verschillende stadia van besmettingen en de maatregelen die daarop zullen volgen, en het Nederlandse kabinet niet? Waarom moeten bezorgde burgers zelf op zoek naar informatie over het virus? Als er bij

de fractie in Den Haag alarmerende berichten binnenkomen van medewerkers van internationale hulporganisaties die net zijn teruggekeerd uit China, besluit hij met fractieleider Geert Wilders te overleggen, in diens werkkamer in de beveiligde vleugel van de pvv in het Kamergebouw. De beide volksvertegenwoordigers verwachten dat de rest van de Kamer sceptisch zal reageren als ze alarm slaan over het gebrek aan daadkracht van de minister. Daarom besluiten ze bij het eerstvolgende Kamerdebat op 6 februari een sobere, feitelijke motie in te dienen waar de andere partijen het moeilijk mee oneens kunnen zijn.

Die dag zit Bruno Bruins urenlang in het Kamergebouw voor een overleg met de vaste Kamercommissie voor Volksgezondheid over ‘Medische preventie en infectieziekten’ – een onderwerp dat bij toeval al maanden op de agenda stond. Bij het indienen van de moties is de eerste spreker: Chris Jansen van de pvv. ‘Voorzitter, de pvv is geen partij voor struisvogelpolitiek,’ zegt hij. ‘Dus op het moment dat wij merken dat de volksgezondheid in het geding is, steken wij onze kop niet in het zand’, gevolgd door de motie: ‘Overwegende dat het slechts een kwestie van tijd is voordat het coronavirus ook in Nederland zal opduiken maar dat niet te voorspellen valt in welke mate of ernst; van oordeel dat burgers gebaat zijn bij duidelijke informatie en communicatie over het coronavirus, inclusief de te nemen stappen om het risico op besmetting bij een uitbraak zo klein mogelijk te houden; verzoekt de regering, drie scenario’s uit te werken, licht, middel en zwaar, en daarbij aan te geven wanneer deze in werking treden met daaraan te koppelen maatregelen en hoe deze gecommuniceerd gaan worden naar onze inwoners, en gaat over tot de orde van de dag.’

Maar Kamerleden van oppositie en coalitie reageren nog sceptischer dan Chris Jansen en Geert Wilders verwachtten. Zelfs de SP wijst erop dat de minister vanmorgen al heeft verzekerd dat Nederland goed is voorbereid. Tijdens het debat heeft de Kamer meer oog voor de handel in wilde dieren die virussen zou verspreiden – de uitbraak in Wuhan is volgens de laatste berichten begonnen op een dierenmarkt – en voor de racistische opmerkingen die Chinezen in Nederland de afgelopen dagen op straat en in het openbaar vervoer over zich heen krijgen. Aan het eind van het debat ondersteunt Bruno Bruins een motie van GroenLinks waarin wordt gesteld dat ‘racistische en discriminerende uitlatingen naar mensen met een Chinese achtergrond ontoelaatbaar zijn’: daar heeft hij het *Jeugdjournaal* al over te woord gestaan. Maar de minister ontraadt de P V V-motie, want ‘er liggen allerlei handboeken, protocollen en scenario’s gereed, je kunt dat niet eventjes in drie scenario’s zetten en communiceren’. De motie van Chris Jansen wordt uiteindelijk alleen ondersteund door de P V V, Forum voor Democratie en de eenmansfractie van Wybren van Haga, samen 23 zetels stemmen voor, de motie wordt verworpen.

Bruno Bruins heeft nog steeds de overtuiging dat Nederland goed is voorbereid op wat komen gaat.